

ТЕМА 6. ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН-ЛІДЕРІВ

План лекції

1. Мета та завдання стратегій економічного розвитку провідних країн.
2. Моделі економічного розвитку групи розвинених країн.
3. Головні економічні проблеми розвитку провідних країн
4. Принципи вирішення стратегічних завдань розвитку
5. Макро економічна стратегія країн –світових лідерів.

ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ДОМІНУЮЧИХ КРАЇН

- **По-перше, товарно-грошові відносини.** На сучасному етапі національні господарства промислово розвинутих країн функціонують як ринкові економіки.
- **По-друге, конкурентні відносини між суб'єктами господарювання.** Промислово розвинуті країни характеризуються високим рівнем економічного розвитку за рахунок існуючої конкуренції.
- **По-третьє, розмивання класового поділу у суспільстві.** Соціально-економічну зрілість промислово розвинутих країн відображають кардинальні зміни соціальної структури суспільства порівняно з іншими підсистемами світового господарства.
- **По-четверте, формування громадянського суспільства.** Весь попередній розвиток західних країн призвів до існування громадянського суспільства, в якому відбулося відокремлення людини, універсальної особистості, спроможної до самовираження і соціального просування.

ІСТОРИЧНІ ТИПИ СТРАТИФІКОВАНОГО СУСПІЛЬСТВА: РАБСТВО, КАСТИ, СТАНИ І КЛАСИ.

- Рабство* • Гранична форма нерівності, коли одна людина жорстко підпорядкована (належить) іншій
- Касты* • Передбачає наявність суттєвих меж між кастами, що виключає будь-яку соціальну мобільність, спонукає індивіда суворо дотримуватися певних суспільних норм
-
- Станы* • *До найвищого стану* належали аристократи і вельможі. *До другого стану* – духівництво, наділене значними привілеями.
• *До третього стану* – вільні селяни, чиновники недворянського походження, купці й ремісники.
• Межі між станами не є різкими, як за кастової системи, а соціальне переміщення можливе, хоча й складне
- Класы* • *За теорією К.Маркса*: розмежування суспільства обумовлене економічними чинниками - суспільним поділом праці, формуванням відносин приватної власності.
• *За теорією В. Леніна*: класоутворюючими ознаками є: місце в системі суспільного виробництва, відношення до власності на засоби виробництва, роль у суспільній організації праці, розміри доходів та ін.
• *За теорією сучасних дослідників* (французький соціальний філософ П'єр Бурдьє) критеріями класового розмежування суспільства є: економічний капітал, вимірюваний у категоріях власності й доходу; культурний капітал (освіта, особливі знання, вміння, стилі життя), соціальний капітал (соціальні зв'язки), символічний капітал (авторитет, престиж, репутація).

КЛАСОВА СТРАТИФІКАЦІЯ ЗАХІДНОГО ІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Клас	Сутнісні ознаки (функції у суспільстві)
Вищий клас.	<i>Контролює і володіє виробничими потужностями, має велике багатство (роботодавці, керівники, топ-менеджери).</i>
Середній клас (феномен, що сформувався в індустріальному суспільстві, розвинувся в постіндустріальному).	<ol style="list-style-type: none"><i>Функція соціального медіатора (посередника). Сукупність соціальних груп, що займають проміжну позицію між верхами і низами суспільства</i><i>Функція соціального стабілізатора суспільства. Порівняно високо забезпечена частина суспільства, що володіє власністю, економічною незалежністю, свободою вибору сфери діяльності. Висока якість життя, впевненість у майбутньому зумовлюють його зацікавленість у збереженні соціального порядку.</i><i>Функція агента технологічного і соціально-економічного прогресу. Має високий соціальний престиж. Зосереджує у своїх рядах кваліфікованіші, найдіяльніші кадри суспільства. Професійний склад його охоплює наукових і інженерно-технічних працівників, управлінський, адміністративний персонал, що не обіймає високих посад, інтелектуалів, які працюють за наймом, працівників сфери обслуговування, дрібних власників, фермерів, робітників високої кваліфікації.</i><i>Функція носія суспільних інтересів, національної культури, тобто властивих відповідним суспільствам цінностей, норм. Середні верстви сучасного західного суспільства становлять приблизно 80 відсотків, тобто більшість населення високорозвинутих західних країн. Поширюючи зразки власної культури на вищі і нижчі верстви, середній клас виступає культурним інтегратором суспільства.</i>
Нижчий клас.	<i>До нього належать малокваліфіковані робітники, особи без професійної кваліфікації (так звані «сині комірці»).</i>

**Найістотніша особливість,
яка визначає зрілість і розвиненість суспільства:
наявність у його класовій структурі середнього класу.**

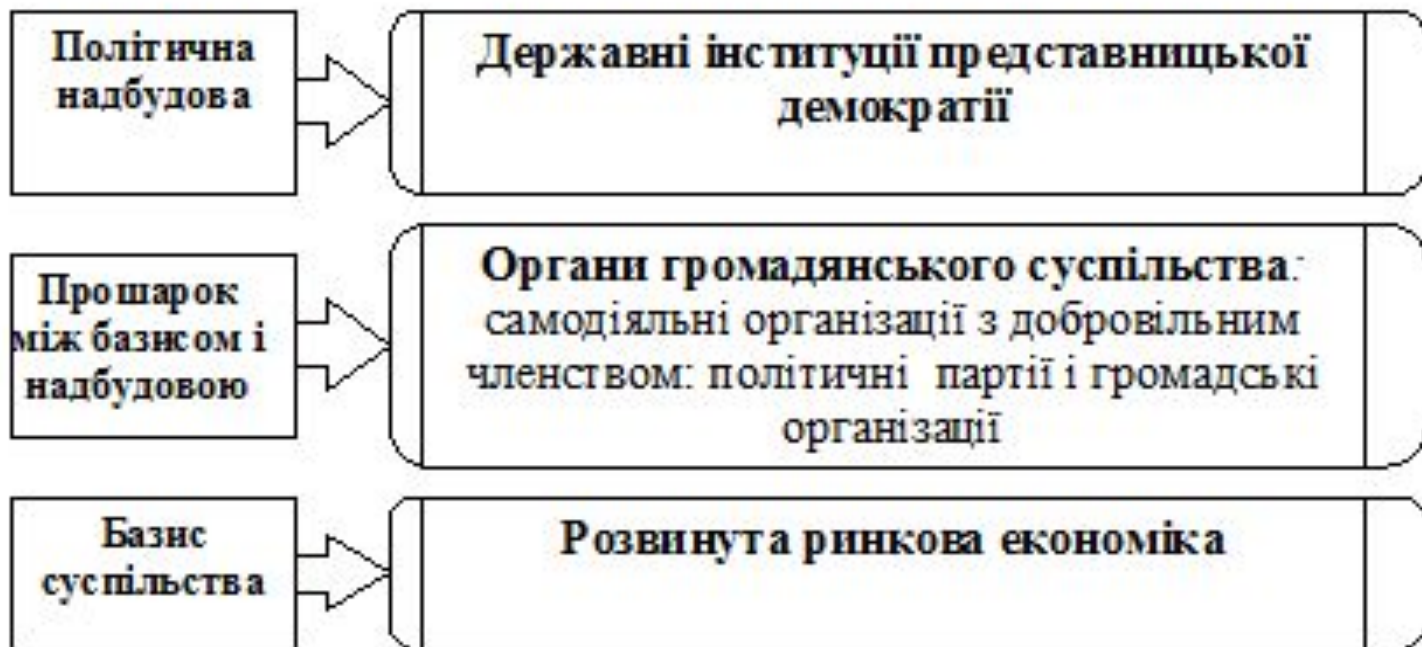

Рис. Тришарова структура суспільства в розвинутих країнах

Основні ознаки промислово розвинутих країн:

- 1) високорозвинена економічна система;
- 2) самоорганізуюче і відкрите утворення, здатне до постійного розвитку і взаємодії з іншим середовищем - іншими підсистемами світового господарства;
- 3) здатність справляти визначальний вплив на основні напрями науково-технічного розвитку і структурної перебудови в світовій економіці, стан та динаміку світового ринку.

Визначальні умови формування міжнародних стратегій економічного розвитку розвинутих країн:

- розвинуте ринкове господарство;
- найбільша вичерпаність джерел і факторів індустріального розвитку;
- домінуюче становище у світовій економіці, яке дає змогу інтенсивно залучати в господарський обіг і власні, і чужі ресурси;
- вибухоподібне зростання фінансового сектора економіки, яке формує віртуальну господарську сферу (bubble economies);
- зміщення центра ваги економічної діяльності у сферу послуг, функціонування переважно сервісної економіки;
- звуження ринкового поля економіки внаслідок зростання тенденції до неспроможності ринку (market failure), поступовий перехід до пост економіки, неоекономіки;
- різноманітний вибір в умовах обмеженості ресурсів, опора в економічній політиці на теорію поведінки фірми і споживача (економ теорію ігор).

Напрями суспільних трансформації в розвинених країнах

- формування постеконіомічних структур з
яскраво вираженою тенденцією
гуманітаризації економічних процесів
- зміщення центра ваги ***зі сфери
матеріального у сферу духовного
багатства.***
- ***технологічні трансформації (перехід
до 6 та формування 7 технологічних
укладів)***

Факторна стратегія розвинених країн

1. Найзагальніша закономірність світової економіки - **концентрація капіталу, високих технологій, висококваліфікованої робочої сили, наукового потенціалу в економічно розвинутих країнах**
2. Стратегії розвинутих країн націлені на **оптимізацію структури економіки** за провідної ролі наукоємних й капіталоеємних виробництв при одночасному зменшенні частки матеріаломістких і енергоємних галузей
3. **Наявність великих обсягів надлишкового капіталу**, що полегшує фірмам і ТНК цих країн завойовувати світові ринки
4. **Технологічна перевага** , що сприяє розширенню експорту найбільш складної й дорогої продукції й дає можливість завойовувати пануючі позиції при утворенні спільних підприємств у процесі експорту капіталу.

ГРУПУВАННЯ ПРОВІДНИХ КРАЇН

Розвинені з певним рівнем умовності

- **Країни "Великої сімки" — США, Японія, Німеччина, Велика Британія, Франція, Італія та Канада.**
- **Країни Західної Європи.**

Розвинені з певним рівнем умовності

- **Австралія, Нова Зеландія, Ізраїль та Південно-Африканська Республіка.**
- **До недавнього часу Російська Федерація.**
- **Китайська народна республіка.**

Критерії віднесення до розвинутих країн

- **Головний критерій:** *обсяг виробництва ВВП на душу населення.*
- **Інші критерії:** *роль країни у міжнародній торгівлі, фінансовій і виробничій сфері.*

Групи промислово-розвинутих країн:

Три всесвітні економічні центри, Економічні полюси:

- **1 група — Північноамериканський економічний центр**, до якого входять Сполучені штати Америки та Канада;
- **2 група — Західноєвропейський економічний центр**. До складу цієї групи розвинених країн крім вже згаданих Німеччини, Великої Британії, Франції та Італії можна віднести переважну більшість країн Західної Європи, оскільки їхні національні економіки дуже тісно пов'язані з економіками провідних країн цього регіону;
- **3 група — Далекосхідний економічний центр**. Цей центр формує одна країна — Японія, проте своєрідність її економічної стратегії, а також її визначна роль на світовій економічній арені дають змогу вважати її економічним гравцем нарівні з першими двома угрупованнями.

МОДЕЛІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ГРУПИ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

- **ліберальна** (США, Великобританія, Ірландія)
- **корпоративістська** (швецька і японська моделі)
- **соціально-ринкова** (німецька модель)
- **політика дирижизму** (Франція й Італія – в період між двома світовими війнами)..

ГОЛОВНІ ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВІДНИХ КРАЇН.

1. Структурно-технологічна проблема.
2. Ресурсно-енергетична проблема.
3. Екологічна проблема
4. Соціально-політична проблема.
5. Наявність суб'єктивних складових соціальної та економічної політики.
6. Міжнародна координація економічної діяльності
7. Тенденція до екстерналізації

Основні протиріччя (дуальності) на рівні національних економік

- швидкості й стабільності економічного розвитку,
- справедливості розподілу та ефективності виробництва,
- спеціалізації країни та її незалежності у сфері економічної політики,
- протиріччя між суспільним характером світового виробництва і споживання та намаганням кожної країни досягти найбільшої вигоди саме для себе.

Експансіоністська геостратегія спрямована на розширення сфери впливу держави, здобуття контролю над геопростором

Види експансій

- **ВИДИМА** (військова, територіальна)
- **ПРИХОВАНА** (політична, **економічна** (кредитно-фінансова, валютна, товарна, науково-технологічна, комунікаційна), інформаційна, ідеологічна, культурно-цивілізаційна, лінгвістична (мовна), етнічна, демографічна).
- **Жорстка** (військові дії) **й м'яка** (контроль над ринками сировини, фінансів тощо)

Стратегічні напрями макроекономічної політики

- Промислова політика
- Структурна політика
- Соціальна політика
- Екологічна політика
- Зовнішньоекономічна політика
- Стабілізаційна політика.

ПРОМИСЛОВА ТА СТРУКТУРНА ПОЛІТИКА

- **З одного**, вони активно формують економіку постіндустріального типу, яка характеризується, зокрема, збільшенням у ВВП частки послуг і, відповідно, зменшенням частки промисловості та сільського господарства.
- **З іншого боку**, матеріальне виробництво є основою високого рівня споживання і тому обсяги виробництва промислової продукції у провідних країнах залишаються дуже значними. *Виробництво промислової та сільськогосподарської продукції є також необхідним елементом економічної безпеки будь-якої країни.*
Тому збереження провідних позицій у світовому промисловому виробництві є ключовим завданням.

Стратегія “економії на праці”

- ***Зменшення трудомісткості продукції:***
- ***Залучення до виробничих процесів дешевшої робочої сили***
- ***Перенесення найбільш трудомістких операцій за кордон.***
- ***Виробництво нових товарів і послуг і створення нових ринків, замість того, щоб конкурувати на вже існуючих.***

Модель взаємовідносин приватного сектору і держави в США

- принцип недоторканості й незалежності бізнес-структур у межах існуючого законодавства стосовно до органів місцевого і центрального управління
- Відсутність економічних і суспільних проблем, які б вимагали рішучого втручання уряду для їх вирішення

Особливості формування інноваційноорієнтованої економіки США

- Вичерпання можливостей для екстенсивного розвитку американської промисловості
- "Локомотив оздоровлення" - військово-промисловий комплекс
- Проблема фінансової підтримки галузей науки, які забезпечують фундаментальні розробки з хімії, фізики та біології

СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

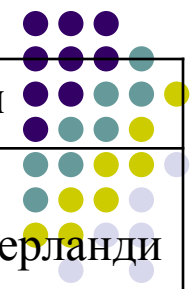
Кількісні соціальні показники:

- *суспільного добробуту* – ВВП на душу населення, або дохід на душу населення;
- *рівня диференціації доходів*– коефіцієнт Джині, критерій нерівності доходів Аتكінсона, індекс бідності та інші

Класифікації моделей соціальної держави

Критерій класифікації (автори)	Типи соціальних моделей
<i>«Чисті» види моделей соціальної держави, які склалися історично</i>	<ul style="list-style-type: none">• «ліберальна» модель (США)• «соціал-демократична» (Швеція)
<i>Масштаби державного втручання в соціально-економічну сферу (американські дослідники Г. Віленський і Ч. Лебо)</i>	<ul style="list-style-type: none">• Затишкова модель (США)• Інституціональна модель
<i>Ступінь втручання держави в економіку і розвиненість системи соціального законодавства (англійські вчені-суспільствознавці Н. Фурніс і Т. Тилтон)</i>	<ul style="list-style-type: none">• «позитивна держава» (США, Австралія)• «держава соціальної безпеки» (Велика Британія, Франція, Греція)• «держава добробуту» (Швеція, Нідерланди)

Критерій класифікації (автори)	Типи соціальних моделей
<p><i>• Місце соціальної політики серед національних пріоритетів;</i></p> <p><i>• розподіл соціальних функцій між державою, громадянським суспільством і підприємницьким сектором;</i></p> <p><i>• «питома вага» державного сектору, яка визначається і обсягом ВВП, що перерозподіляється, і часткою зайнятих у державному секторі (А. Нестеренко)</i></p>	<p><i>• континентальна, або німецька (Німеччина, Австрія, Бельгія, Нідерланди і Швейцарія, почасти Франція).</i></p> <p><i>• англосаксонська (Велика Британія, Ірландія, Канада).</i></p> <p><i>• середземноморська (країни Південної Європи (Греція, Іспанія, Італія).</i></p> <p><i>• скандинавська (Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія)</i></p>
<p><i>Рівень доходів членів суспільства (російський науковець В. Гойман)</i></p>	<p><i>• егалітарний тип</i></p> <p><i>• роулсіанський тип</i></p> <p><i>• утилітарний тип</i></p> <p><i>• класичний (ринковий) тип</i></p>
<p><i>Вплив на соціальну політику ідеології та нормативних політичних принципів (В. Джордж і Р. Уїлдінг)</i></p>	<p><i>• антиколективістська</i></p> <p><i>• вимушено соціалістична</i></p> <p><i>• фабіанський соціалізм</i></p> <p><i>• марксистська</i></p>

Критерій класифікації (автори)	Типи соціальних моделей	
<p><i>Доступність та ступінь охоплення населення певними соціальними виплатами й доходами з одночасним урахуванням реального впливу різних політичних сил на цей процес (Г. Еспінг-Андерсен)</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ліберальна</i> (США, Канада й Австралія) • <i>консервативна</i> (Італія, Франція, Німеччина і меншою мірою Австрія). • <i>соціал-демократична</i> (Нідерланди, Данія, Швеція та Норвегія, Фінляндія та Бельгія) 	
<p><i>У. Лоренц . Критерії аналогічні до Г. Еспінг-Андерсена</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Залишкова</i> (США, Канада й Австралія) • <i>Корпоративістська</i> (Італія, Франція, Німеччина). • <i>Скандинавська</i> (Нідерланди, Данія, Швеція та Норвегія, Фінляндія та Бельгія) • <i>рудиментарна</i> (Португалія, Іспанія, Греція) 	
<p><i>Роль в соціальній політиці трьох її основних суб'єктів – держави, корпорації, особистості (основний критерій поділу);</i></p> <p><i>Ступінь участі в реалізації соціальної політики інститутів громадянського суспільства (додатковий критерій поділу).</i></p> <p>(М. Константинова)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>ліберальна модель</i> (англосаксонська) (США, Австралія, Велика Британія, Ірландія). • <i>корпоративна модель</i> (континентальноєвропейська, або консервативна) (Німеччина, Японія) • <i>суспільна модель</i> (скандинавська, солідарна, або соціал-демократична) (Данія, Франція, Швеція) 	

Способи вирівнювання споживання товарів та послуг у часі або між окремими членами суспільства

- **Перший спосіб проведення соціальної політики** — первинний розподіл доходів регулюється відносинами власності, але у подальшому держава перерозподіляє частину доходів на користь менш забезпечених верств населення
- **Другий спосіб проведення соціальної політики** — надання окремих послуг, які мають суттєве соціальне значення (деякі види медичного обслуговування, початкова, середня, а іноді й вища освіта, пенсійне забезпечення тощо), держава фінансує за рахунок бюджету або програм обов'язкового соціального страхування.

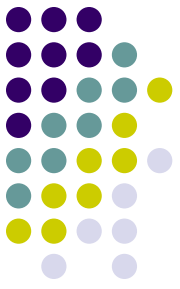
Розвиток інститутів державного соціального забезпечення провідних держав світу

1. Державні соціальні інститути "вступають у гру" тільки після того, як ринок та сім'я продемонстрували свою нездатність вирішити проблему (**залишковий принцип**).
2. Державні інститути соціального забезпечення постійно впливають на суспільство, проте їхня діяльність має **допоміжний характер**.
3. Державне соціальне забезпечення є **невід'ємною складовою суспільства** і надається на універсальній основі з урахуванням індивідуальних та суспільних потреб.

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА

Обумовлена переходом від локальних та регіональних екологічних кризи до глобальних наслідків змін навколишнього середовища

- *I етап екологічної політики – «Стратегія ліквідації забруднення» – з кінця 60-х до першої половини 80-х років XX ст.*
- *II етап природоохоронної політики. «Стратегія запобігання забрудненню» – з другої половини 80-х років XX ст. базується на концепції екологічного ризику*

Інструменти екологічної політики держави

- прямі і непрямі субсидії на здійснення екологічних проектів;
- позики під низький відсоток для фірм, які запроваджують природоохоронні програми;
- надання дозволу на прискорену амортизацію очисного устаткування й іншої екотехніки;
- пільгові ставки за непрямыми податками на продаж екотехніки або звільнення її від податку;
- податкові пільги на доходи від природоохоронних програм приватних підприємств;
- пільгові тарифи фірмам на очищення стоків на муніципальних очисних спорудах.

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА ПРОВІДНИХ КРАЇН

- **Американська модель інноваційної політики** базується на найвищій автономії підприємництва, на принципі вільної конкуренції і на регулюванні ринку великими міжнародними корпораціями, орієнтація технологічного розвитку здійснюється шляхом виокремлення пріоритетної галузі.
- **Японська модель інноваційної політики** передбачає забезпечення державою технологічних пріоритетів за допомогою стимулювання не окремих галузей, а конкретних технологій.
- **Модель ЄС:** орієнтована, насамперед, на гуманітарну складову інноваційного процесу.

Зовнішньоекономічна політика провідних країн світу

- Перехід від взаємодії з колоніями до переважно економіко-політичних методів співпраці і завоювання світової першості.
- Активний процес переділу світового ринку, на якому провідні країни світу усе активніше залучають до економічної співпраці нових членів та пропонують країнам, що розвиваються, роль сировинних партнерів
- Поєднання інтересів лібералізації та жорсткого захисту власних конкурентних переваг у зовнішньоекономічній політиці розвинутих держав.
- Ініціативність світових лідерів у процесах економічної інтеграції пояснюється тим, щоб врятувати власні підприємства від втрати ринків і прибутків, необхідно звернути свій погляд на "ринки, що розвиваються", тобто на ті країни, які можуть розглядатися як ринки збуту для своєї продукції